

DE GEELDERS & HET DOMMELDAL

Om het Natuurnetwerk Brabant te realiseren, verwerft ARK Natuurontwikkeling gronden in Het Groene Woud. Dat doen we in het kader van het project Brabants Goud in Het Groene Woud. Per 1 september 2022 beschikten we over ruim 335 hectare grond. De ARK-methode: we verwerven gronden, zorgen voor de natuurinrichting en het tijdelijk beheer ervan. Na enkele jaren dragen we de ontstane natuur over aan andere beheerders. Ons meest recente Brabants Goud-perceel dat we toevoegden, ligt aan de Dommel in Boxtel.

De wintertaling
 SAXIFRAGA, PIET MUNSTERMAN

BIJZONDERE SOORT IN HET DOMMELDAL

DE WINTERTALING

De Dommel is voor de wintertaling nog steeds een prettig leefgebied. Dat is best bijzonder, want het gaat deze kleine eenden niet voor de wind: de aantallen nemen in heel Nederland af, onder meer door verdroging. Wintertalingen geven de voorkeur aan ondiepe, rustige wateren met welig begroeide oevers. Hun voedsel verzamelen ze door met de kop het water in te 'duiken' en kleine waterdieren (kreeftachtigen, waterinsecten) en plantaardig materiaal (zoals zaden van waterplanten) te eten. In de winter staan ook grassen en landbouwgewassen op het menu. Voor hun nesten maken ze graag gebruik van de bossen die aan de Dommel grenzen. De leembosuitbreiding die ARK hier voor ogen heeft, kan ertoe leiden dat meer wintertalingen de Dommel gaan vinden om zich hier te vestigen.

Uitbreiding van de populatie boomkikkers krijgt met de inzet van particuliere grondeigenaren een extra impuls • BERT VERVOORT

ARK ONDERSTEUNT PARTICULIERE GRONDEIGENAREN

Het grootste deel van de gronden die ARK nu heeft verworven voor natuurontwikkeling in Het Groene Woud bestaat uit landbouwgronden. Sinds 1 januari 2022 ondersteunt ARK ook particuliere grondeigenaren. “Als de ARK-visie voor De Geelders en het Dommeldal met behulp van die particuliere gronden tot uitvoering kan worden

gebracht, ontzorgen wij de eigenaren volledig”, vertelt ARK-projectleider Ger van den Oetelaar. “Wij maken de plannen, dienen de subsidieverzoeken in, zorgen voor de vergunningen enzovoorts.” De eigenaren ontvangen vervolgens de subsidies die via het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) beschikbaar komen. ARK verdient financieel dus niets aan deze trajecten, benadrukt Ger. “Wij worden enkel uitbetaald in biodiversiteit.” Op dit moment zijn er zes particuliere eigenaren die rond De Geelders en het Dommeldal gebruik maken van de ARK-expertise; voor twee van hen zijn de subsidiebeschikkingen al binnen. In totaal gaat het om zo’n veertig hectare.

Savendonk in 2022 • BERT VERVOORT

RESULTATEN OP SAVENDONK

Sinds 2019 heeft ARK diverse delen van Savendonk in De Geelders in eigendom. Het was het eerste deelgebied in De Geelders dat we zijn gaan inrichten. Een greep uit de resultaten:

- In een deel van Savendonk plantten we talrijke wegedoorns, lindes en fladderiepen aan. Hiertussen zijn al bijzondere soorten te zien zoals de gulden boterbloem en het duizendguldenkruid;

- Op diverse plaatsen legden we dood hout neer waarvan al veel vogels en zoogdieren profiteren, bijvoorbeeld als voortplantingsplek. De komende tijd zullen ook insecten bezit van het hout nemen. Daarmee trekt De Geelders als rijk leefgebied voor allerlei soorten nóg meer vogels aan, zoals spechten. Het komend plantseizoen gaan we op Savendonk door met het aanplanten van bomen en struiken. Ook zullen we onderzoeken of we delen in het gebied kunnen laten begrazen door bijvoorbeeld Schotse hooglanders. Medio 2023 is de inrichting van Savendonk voorlopig klaar en richten we onze aandacht op de andere deelgebieden in De Geelders.

De ijsvogel • DIRK EIJKEMANS

DE IJSVOGEL

Een blauwe flits en een fluitende roep: zo kondigt een ijsvogel zich vaak aan. De soort is in Nederland beschermd en het aantal broedende exemplaren is erg wisselvallig. Dat heeft te maken met de invloed van strenge winters die onder ijsvogels veel slachtoffers maken.

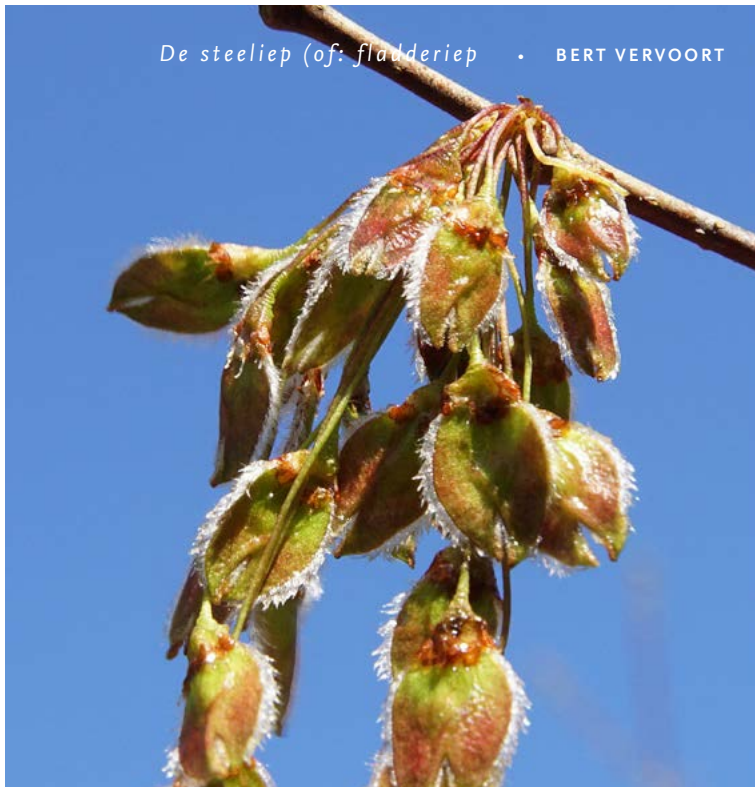
In de kluit van deze omgevallen populier groef een ijsvogel onlangs zijn nest • DIRK EIJKEMANS

DUIKEN

Ijsvogels houden van beken en rivieren met zoet, stromend water waarin ze hun maaltijd opduiken. Dat doen ze door eerst muisstil te loeren naar visjes en waterinsecten vanaf een laaghangende tak boven het water. Hebben ze hun maaltijd in het oog, dan duiken ze het water in. Vaak hangen ze net daarvoor nog even in de lucht om snellere vleugelslagen te kunnen maken. Dit wordt 'bidden' genoemd. Nestelen doen ijsvogels nabij het stromende water (en soms ook in stilstaand water). Zo vind je in het Dommeldal menig nesttunnel van de ijsvogel in de oevers van de Dommel.

NESTELN IN BOOMKLUIT

Hoewel de ijsvogel gevoelsmatig wat meer bij het Dommelgebied past dan bij De Geelders, komt de vogel wel degelijk voor in de leembossen, zowel bij de Beeksche Waterloop als verder het bos in. Zo spotte Dirk Eijkemans in De Geelders een ijsvogel die een nest groef in de boomkluit van een omgewaaide boom. Die waarneming toont meteen aan hoe waardevol het laten liggen van dood hout is: het biedt hulp bij het nestelen en zorgt daarmee voor grotere overlevingskansen bij lage temperaturen.

De steeliep (of: fladderiep) • BERT VERVOORT

BOMEN EN STRUIKEN IN DE GEELDERS

AUTOCHTOON EN ZELDZAAM

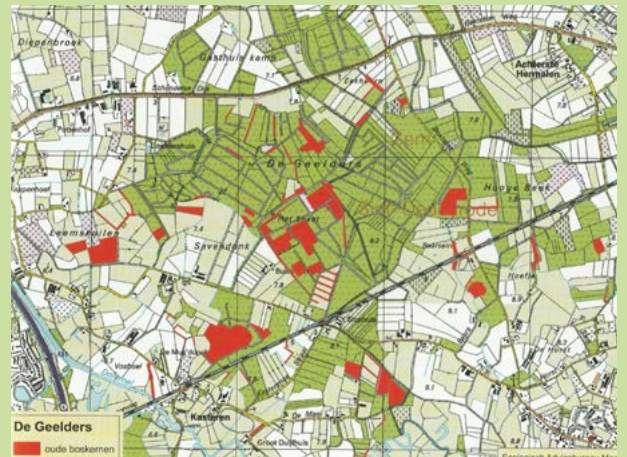
We noemen De Geelders altijd een uniek leembos, zeldzaam in zijn soort. Maar wat maakt dit bos nou zo uniek? Dat zijn – onder meer – de zeldzame en autochtone (= oorspronkelijke) planten en bomen die je hier nog vindt.

Een kolossale zomereik in de Kasterensche Braeck in De Geelders • GER VAN DEN OETELAAR

ONDERZOEK

In 2010 onderzocht Bert Maes in opdracht van Natuurwerkgroep Liempde wat er aan zeldzame, autochtone bomen en struiken in De Geelders nog te vinden was. Wat bleek: nog veel, ondanks de laat 19e-eeuwse transformatie van De Geelders in een rabattenbos, ingericht voor de houtproductie. De natuur verarmde hierdoor, maar het onderzoek bracht aan het licht dat allerlei boom- en struiksoorten zich hebben weten te handhaven.

Op deze kaart zijn de oude boskernen – en daarmee de beste groeiplaatsen – van zeldzame autochtone bomen en struiken in De Geelders te zien

IDEALE GROEIOMSTANDIGHEDEN

Dat is te danken aan de afwisseling in de bodem en de waterhuishouding. Want kleine waterloopjes zijn destijds blijven bestaan, net zoals boswallen en dijkes, heideveldjes en afgelegen boshoekjes. Hierdoor wisten bijzondere, autochtone soorten zoals de steeliep, viltroos, heggenroos en bastaardmeidoorn te overleven. Ook bleven wilde mispel, wilde kardinaalsmuts, rode kornoelje en wegedoorn hier groeien. Geschikte milieus zien we bijvoorbeeld langs de Beeksche Waterloop en het waterloopje bij Savendonk. Ook enkele oudere hakhoutbosjes van zwarte els en zomereik bleven gespaard of werden omgezet tot spaartelgenbos waardoor er nieuwe aanwas kwam. Alleen het noordelijke deel van De Geelders biedt minder ideale groeiomstandigheden voor deze soorten omdat het daar droger is.

LEESTIP

Meer weten over autochtone bomen en struiken in dit gebied? Lees dan het boek van Bert Maes: 'Inheemse bomen en struiken van Het Groene Woud. Verrassende oude boskernen in een historisch landschap'. Klik [hier](#) voor meer informatie.

De appelvink • SAXIFRAGA, LUKK TERMEER

BIJZONDERE SOORT IN DE GEELDERS

DE APPELVINK

De appelvink is terug in De Geelders! In de vorige eeuw was deze mooie vogel hier nog een zeldzaamheid maar inmiddels doet hij het er stukken beter. Misschien is dat te danken aan zijn honkvastheid. De appelvink keert vaak jaren achtereen terug naar een locatie waarvan hij weet dat er voedsel te vinden is. De Geelders is dan een uitstekende plek, ook vanwege de bomen: appelvinken zijn schuw en waakzaam en zitten het liefst goed verborgen op hoge takken. Ze laten zich weinig zien en horen.

KRACHTPATERS

Met hun bovengemiddelde formaat en sterke snavel zijn appelvinken de krachtpaters onder de vinken. Uit onderzoek blijkt dat ze met hun snavel een drukkracht van vijftig kilo kunnen uitoefenen. Kersenpitten – hun favoriete voedsel – zijn dus kinderspel voor ze. Ook zaden van haagbeuk laten ze zich goed smaken, net zoals de olierijke zaden van de Spaanse aak ('helikoptertjes') omdat deze veel energie geven. Appelvinken eten de zaden het liefst als deze nog in de bomen hangen. Een keer een appelvink met eigen ogen zien? Leg dan eens zonnepitten op een voertafel. Heel soms willen ze daar nog weleens op af komen.

De teunisbloempijlstaartrups
 BERT VERVOORT

ZELDZAAM

DE TEUNISBLOEMPIJLSTAARTRUPS

Tijdens hun restauratiewerk aan de Vlaamse schuur aan de Halfgalg (Onrooi) bij de familie Van Gils vonden Bert en Driek Termeer onlangs een teunisbloempijlstaartrups. Zeer bijzonder, want deze soort kennen we eigenlijk alleen uit enkele waarnemingen van vóór 1900. Anno nu staat de vlinder te boek als een Europees beschermde soort (habitatrictlijn). De vondst doet vermoeden dat deze vlinder het de laatste jaren weer goed begint te doen. De teunisbloempijlstaartrups is voor zijn groei afhankelijk van planten uit het geslacht basterdwederik zoals het harig wilgenroosje. We noemen dit soort planten 'waardplanten' (niet te verwarren met voedselplanten) omdat ze noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van de vlinder. Een andere waardplant is de middelste teunisbloem waarnaar deze soort is vernoemd. De teunisbloempijlstaartrups haalt zijn nectar voornamelijk van sterk geurende blauwe bloemen en teunisbloemen.

Teunisbloempijlstaart • SAXIFRAGA,
 PETER GERGELY

STILTEPLEK AAN HET HOEFJE

ARK heeft diverse percelen aangekocht aan het Hoefje in De Geelders. Ooit waren deze gronden van de kartuizers. Zij werden er eigenaar van toen ze hier de Jannes Hoernskenshoeve kochten. Anno 2022 heeft de Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel bij deze percelen een poosplaats ingericht. Dit is een stilteplek waar 'poëzie' en 'verpozen' samenkomen in de vorm van een bankje en een dichtsteen. Mensen kunnen zich hier een beeld vormen van de reden waarom de kartuizers zich op deze plek vestigden. Kunstenaars Pien Storm van Leeuwen (1945-2020) ontwierp de poosplaats en schreef het gedicht dat op de dichtsteen staat:

*zwijgzaam nabij vloeit tijdloos de stroom
hier kluisden Kartuizers een wijle, in
sobere stilte en innig bezinnen dichter tot God
verlangen in bede na bede beleden
omademde eenheid in eindeloos licht*

Poosplaats Het Hoefje, met dichtsteen
BERT VERVOORT

Een poort met opschrift herinnert aan de
Jannes Hoernskenshoeve die de kartuizers hier
eeuwen geleden kochten • BERT VERVOORT

VRAGEN STAAT VRIJ!

Heeft u vragen, opmerkingen of suggesties? Mail ze naar ARK-projectleider Ger van den Oetelaar: ger.vandenoetelaar@ark.eu.

Deze nieuwsbrief is een initiatief van het Geeldersberaad en het Dommelberaad. Inmiddels ontvangen meer dan 1170 geïnteresseerden de nieuwsbrief over De Geelders en het Dommeldal direct in hun mailbox en wordt hij in vele netwerken verspreid. Wilt u deze nieuwsbrief ook ontvangen? U kunt zich aanmelden onder vermelding van 'Aanmelden nieuwsbrief Geelders en Dommeldal' via info@ark.eu. Wilt u zich afmelden? Dat kan eveneens via info@ark.eu onder vermelding van 'Afmelden nieuwsbrief Geelders en Dommeldal'.

GEELDERSBERAAD: Provincie Noord-Brabant, Groen Ontwikkelfonds Brabant, gemeenten Sint-Michielsgestel, Boxtel, Meierijstad, Waterschap De Dommel, ZLTO, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer, Bosgroep-Zuid, Marggraff Stichting, Harry Suilen Advies en ARK Natuurontwikkeling.

DOMMELBERAAD: Provincie Noord-Brabant, gemeenten Sint-Michielsgestel, Boxtel, Meierijstad, Son en Breugel, Waterschap De Dommel, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer, Harry Suilen Advies, Rentmeesters Meijs en Van Soest en ARK Natuurontwikkeling.